



**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SANITARIYA QOIDALARI VA
ME’YORLARI, GIGIYENA NORMATIVLARI**

**O‘ZBEKISTONDA
MARKAZLASHTIRILGAN ISSIQ SUV TA’MINOTI TIZIMLARINI
MONITORING QILISHNING SANITARIYA QOIDALARI**

**O‘zbekiston Respublikasining
0130-02- sonli SanQvaM**

Rasmiy nashr

Toshkent 2002

TUZUVCHILAR:

Ilinskiy I.I.	SGKK ITI Suv, tuproq gigienasi va sanitariya bakteriologiyasi laboratoriyasi mudiri, t.f.d., professor
Mirshina O.P.	O'zbekiston Respublikasi Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik va jamoat salomatligi xizmati bosh mutaxassisi, t.f.n.
Iskandarova Sh.T.	ToshPTI jamoat salomatligi va sog'liqni saqlashni boshqarish kafedrası mudiri, t.f.d., professor
Mirzakarimova M.A.	Suv, tuproq, atmosfera havosi gigienasi va sanitar mikrobiologiya laboratoriyasi mudiri, b.f.d., katta ilmiy xodim
TAQRIZCHILAR:	
Zareddinov D.A.	Toshkent shahar tibbiyot hodimlarining kasbiy malakasini oshirish markazi, Gigiena kafedrası mudiri, t.f.d., professor
Kosimov R.A.	O'zbekiston Respublikasi Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik va jamoat salomatligi xizmati sanitariya vrachi, t.f.n.

Mazkur sanitariya qoida va me'yorlari O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi huzuridagi Inson atrof-muhitida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan noqulay omillarni gigienik jihatdan tartibga solish qo'mitasining yig'ilishida ko'rib chiqildi va tasdiqlandi (---- dan ... -sonli bayonnoma).

O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan huquqiy ekspertiza o'tkazilgan (---- dan -sonli xat)

Sanitariya qoidalari, me'yorlari va gigiena normativlariga rioya qilmaslik qonunan jazolanadi.

Ushbu gigiena normativlari, sanitariya qoidalari va me'yorlari mulk shaklidan qat'iy nazar, barcha korxonalar, tashkilotlar, birlashmalar, muassasalar va jismoniy shaxslar tomonidan bajarilishi majburiydir.

Ushbu sanitariya qoidalari va me'yorlari kuchga kirishi bilan -sonli SanQvaM bekor qilinadi.

I. UMUMIY TALABLAR

1.1. O'zbekiston Respublikasining ushbu SanQvaM talablari alohida issiq suv ta'minoti tarmoqlariga ega ochiq va yopiq issiqlik ta'minoti tizimlarida markazlashtirilgan issiq suv ta'minoti uchun qo'llaniladi.

1.2. O'zbekiston Respublikasining ushbu SanQvaM talablari yong'in, elektr va geliotermik isitishga (uy va kvartira ichida) ega mahalliy issiq suv ta'minotining lokal tizimlariga, shuningdek geotermal suvdan foydalanadigan tizimlarga qo'llanilmaydi.

1.3. Markazlashtirilgan issiq suv ta'minoti tizimlarida sanitariya nazoratini amalga oshiruvchi Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik va jamoat salomatligi xizmati xodimlari uchun mo'ljallangan.

1.4. Suv olish punktlarida (iste'molchilarda) issiq suvning sifati qo'llaniladigan tizim turi va suvga ishlov berish usullaridan qat'iy nazar, O'zbekiston Respublikasi Davlat standarti O'zDSt 950:2011 "Ichimlik suvi" talablariga muvofiq bo'lishi kerak.

Buni amalga oshirishda quyidagilar ta'minlanishi lozim:

- suvning epidemik xavfsizligi;
- suvning ijobiy organoleptik xossalari;
- suvning inson organizmiga zararli ta'sirini oldini olish (terida qichishish xususiyatli ta'sirdan tashqari).

1.5. Suvga ishlov berish jarayonida ishlatiladigan reagentlar, shuningdek, konstruktiv materiallar gigienik baholashdan o'tishi va ularni qo'llashga ruxsat olinishi, suv omborlari suvida REKda (ruxsat etilgan konsentratsiya) belgilanganidek, aniqlash uchun mavjud usullarga, ishlab chiqarish va foydalanish uchun texnik shartlarga ega bo'lishi kerak.

1.6. Issiq suv ta'minoti tizimlarida simob bilan to'ldirilgan asboblardan foydalanish taqiqlanadi.

1.7. Suv olish joylarida issiq suvning harorati 60–75° oralig'ida bo'lishi kerak, chunki haroratning pasayishi issiq suvda mikroorganizmlarning ko'payishi, issiq suv sarfining oshishi, kiyimlarni va qiyin eriydigan yog'lar bilan ifloslangan idish-tovoqlarni yuvishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin.

1.8. Suvga ishlov berish va aholiga yetkazishdagi barcha bosqichlarda suvning sifati ustidan laboratoriya-ishlab chiqarish nazorati idoraviy laboratoriyalar tomonidan amalga oshiriladi.

1.9. Issiq suv ta'minoti tizimlarining davlat sanitariya nazorati suvning tarmoqqa kiradigan joylarida (iste'molchilarda) tanlab amalga oshiriladi.

II. MARKAZLASHGAN ISSIQ SUV TA'MINOTI TIZIMIDAN FOYDALANISH VA QURILMAGA TALABLAR

2.1. Issiq suv ta'minoti tizimlarida foydalaniladigan dastlabki suvning sifati O'zbekiston Respublikasi Davlat standarti O'zDSt 950:2011 "Ichimlik suvi" talablariga javob berishi kerak.

2.2. Issiq suv ta'minoti tizimlaridan suvni suv havzalariga oqizishga faqat "Er usti suvlarini ifloslanishdan himoya qilishning sanitariya qoidalari" (SanQvaM O'zR N 0056-96) talablariga rioya qilingandagina ruxsat etiladi; shu bilan birga, oqizilgan suv tarkibidagi kimyoviy zararli moddalarning suv havzalari suvida konsentratsiyasi ularning suv havzalari suvidagi REK (ruxsat etilgan konsentratsiya) miqdoridan oshmasligi kerak.

Issiq suvni kanalizatsiya tarmoqlaridan qaytarish kommunal xo'jaligi tashkilotlari bilan kelishilgan holda bo'lishi kerak.

2.3. Turar-joy hududlarida ochiq tizimlarda og'ir korroziya sharoitida foydalaniladigan bak-akkumulyatorlarni o'rnatish (ularning konstruksiyasi talablariga rioya qilish, ichki yuzalardan cho'kindilarni chiqarib tashlash)ga yo'l qo'yilmaydi. Ular issiqlik manbai hududidan tashqarida joylashganida, to'siq qo'yilishi kerak.

2.4. Issiq suv ta'minoti tizimlarini loyihalash va qurishda, sanitariya nuqtai nazaridan, yopiq issiqlik ta'minoti tizimlariga yoki alohida issiqlik ta'minoti tarmoqlariga ulangan markazlashtirilgan issiq suv ta'minotiga ustunlik berish kerak. Bu esa, ochiq tizimlarda issiq suvning sifati O'zbekiston Respublikasi Davlat standarti O'zDSt 950:2011 "Ichimlik suvi" talablariga, jumladan hid, rang, tizimdagi kamchiliklar tufayli temir tarkibi, dastlabki suvning sifati yomonligi, suvga ishlov berish tartibining buzilishiga bog'liq.

2.5. Iste'molchilarga bosim ostida suv yetkazib beriladigan, ochiq yo'l (idish) holatining balandligi bilan belgilanadigan, issiq va sovuq suv taqsimlanishidan oldin darhol aralashtiriladigan markazlashtirilgan issiq suv ta'minotining ochiq tizimlarida rejim ustidan qattiq nazorat zarur ($102-104^{\circ}\text{S}$ haroratli termik atmosfera deaeratorlarining mavjudligi, korroziyaga qarshi vositalar va organik moddalarni qo'llash va boshqalar).

III. SUVGA ISHLOV BERISHGA QO'YILADIGAN TALABLAR

3.1. Markazlashtirilgan issiq suv ta'minoti tizimlarida suvga ishlov berishda turli xil, shu jumladan an'anaviy usullar (magnitli qayta ishlash, kimyoviy usullar), shuningdek quvurlar va uskunalarni korroziyaga qarshi himoya qilish usullari (suvni termik deaeratsiya qilish, suyuq natriy yoki kaliy shishasini kiritish yo'li bilan silikatli ishlov berish yoki oksietilidendifosfon kislotaning ruxli tuzlari bilan suvga ishlov berish)dan foydalaniladi.

Bunday holda, tozalangan suvda SiO_2 bo'yicha silikatning umumiy konsentratsiyasi 40 mg/l, kompleksli ruxning qoldiq miqdori esa 5 mg/l dan oshmasligi kerak.

3.2. Respublikaning issiqlik va issiq suv ta'minoti tizimlarida mineral tuzlar to'planadigan ingibitorlar sifatida o'zbekistonlik ishlab chiqaruvchilar tomonidan taklif etilgan "IOMS-I" (Rossiyada ishlab chiqarilgan) va "IOMS-alfa" komplekslaridan foydalanish mumkin.

3.3. "IOMS-I" kompleksoni formalin va fosfor kislotasi bilan ammoniy xlorid asosida reagentning o'zaro ta'siri natijasida olingan polielektrolitning suvli eritmasiga ega (sariq rangdan yashil-jigarranggacha bo'lgan suyuqlik). Preparat deyarli zaharli emas, kumulyativ xususiyatlari yo'q. Suv havzalari suvida "IOMS-I" kompleksoni REK (ruxsat etilgan konsentratsiya) – zararlilikning (hid) organoleptik cheklov ko'rsatkichi bo'yicha – 4 mg/l. Suvning o'z-o'zini tozalash jarayonlariga ta'siri bo'yicha komplekson 25,0 mg/l darajadagi chegara konsentratsiyasiga ega va bu miqdor "IOMS-I" komplekson tarkibidagi suvni suv havzalariga oqizish shartlarini aniqlashda yordam berishi mumkin.

3.4. Mineral tuzlar to'planuvchi yangi "IOMS-alfa" ingibitori "Uniflo" va "K-9" preparatlari asosida ishlab chiqariladi; och sariq rangli, yopishqoq suyuqlik; hidi kuchsiz. Asosiy moddaning tarkibi 10–12%; harakatdagi modda uchun qo'llanadigan doza 0,8 –2,0 mg/l. Karbonat va kalsiy sulfat bo'yicha ingibirlash samardorligi 90% dan kam emas. Kompleksonning 20,0 mg/l darajasidagi konsentratsiyasi suv havzalarida o'z-o'zini tozalash jarayonlariga ta'sir qilish chegarasi deb hisoblanishi mumkin.

3.5. Suvni tozalash uchun faqat GOST yoki TU ega bo'lgan reagentlardan foydalanishga ruxsat etiladi; ularni saqlash, tashish, tozalangan suvga kiritish usuli uning ifloslanish ehtimolini istisno qilishi kerak.

IV. MARKAZLASHGAN ISSIQ SUV TA'MINOTI TIZIMLARIDA SUV SIFATINI NAZORAT QILISH VA FOYDALANISHGA QO'YILADIGAN TALABLAR

4.1. Barcha issiqlik tarmoqlari (tizimi va turidan qat'iy nazar) har bir kapital ta'mirlashdan so'ng suv-havo aralashmasi hisobi kamida 0,5 m/sek. tezlikdan oshib ketgandagina gidropnevmatik yuviladi, so'ngra tarmoqlar xlorlanadi.

4.2. Isitish mavsumi tugagandan so'ng ochiq isitish tizimlarida barcha tizimlarni bo'shatish, tekshirish, ta'mirlash va tarkibida korroziya ingibitori bo'lgan deaerlangan yoki vodoprovod suviga to'ldirib yuvish kerak.

4.3. Tarmoqlarni konservatsiyalash uchun foydalaniladigan suv kanalizatsiya tarmog'iga quyilishi kerak va tizimlar ishga tushirilishidan oldin tarmoq bevosita suv bilan to'ldiriladi.

4.4. Issiq suv ta'minoti tizimlarida issiqlik ta'minoti tizimini yillik profilaktik ta'mirlanishi uchun 10 kundan ortiq o'chirib qo'ymaslik kerak. Ushbu davrda epidemik ahamiyatga ega ob'ektlar boshqa issiqlik manbalaridan yoki o'zlarining zaxira manbalaridan issiq suv bilan ta'minlanishi kerak.

4.5. Issiq suv ta'minoti tizimlarini xom suv bilan to'ldirilishiga yo'l qo'yilmaydi.

4.6. Issiqlik ta'minoti tizimining turidan qat'iy nazar, issiq suv sifati bo'yicha laboratoriya-ishlab chiqarish nazorati iste'molchilar tomonidan davlat sanitariya nazorati organlari bilan kelishilgan nuqtalarda ham amalga oshirilishi kerak. Nazorat qilinadigan ko'rsatkichlar ro'yxatida "Ichimlik suvi" O'zDSt da nazarda tutilganidan tashqari, suvni tozalash jarayonida qo'llaniladigan reagentlarning qoldiq miqdorini, shuningdek quvurlar va jihozlarning konstruktiv xususiyatlari bilan bog'liq moddalarning (mis va rux tarkibi) yuzaga kelishini aniqlash zarur. Namuna olishning qoldiqsiz bo'linishi "Ichimlik suvi" O'zDSt talablari bilan belgilanadi.

4.7. Laboratoriya tadqiqotlari bilan bir qatorda, aholi o'rtasida maxsus so'rovnomalar yordamida issiq suv sifatini baholash va maishiy hayotda undan turli ko'rinishda foydalanish miqdori bo'yicha ijtimoiy-gigienik tadqiqotlar o'tkazish zarur.

4.8. Markazlashtirilgan issiq suv ta'minoti tizimlari ustidan ham sanitariya, ham idoraviy nazoratni amalga oshirishda respublikada faoliyat ko'rsatayotgan turli issiqlik va issiq suv ta'minoti ob'ektlarida har xil bo'lishi mumkin bo'lgan yuqoridagi barcha gigienik jihatlar va omillarni hisobga olish majburiydir; biroq ularning barchasi hisobga olinishi, nazorat qilinishi, aniqlangan kamchiliklar bartaraf etilishi zarur.

4.9. Iste'molchilarga yetkazib beriladigan issiq suvning sifatiga javobgarlik issiqlik ta'minotini amalga oshiruvchi va markazlashtirilgan suv ta'minoti tarmog'ini ishga soluvchi tashkilot zimmasiga yuklanadi.